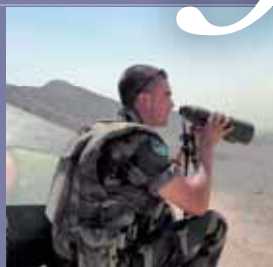




брифінг

Вересень 2005



Сучасна
миро-
творчість



Співпраця
ЄС – НАТО

Забезпечення миру та стабільності у кризових регіонах

Яап де Хооп Схеффер:
«Сьогодні
Альянс цікавито
готовий до можливої
ескалації регіональних
конфліктів та їх
перетворення на глобальні
загрози безпеці»

Найбільшою та найпомітнішою зміною в діяльності НАТО з часів закінчення холодної війни є участь Альянсу у врегулюванні конфліктів, відновленні миру та забезпеченні стабільності у кризових регіонах. Нині Альянс у різних якостях залучений до проведення складних миротворчих операцій на трьох континентах, а саме: у колишній Югославії в Європі, у Афганістані в Азії та у Дарфурі, Судан, в Африці.

У кожному з таких випадків НАТО розгорнула миротворчі сили на підтримку спільних інтересів міжнародного співтовариства, тісно співпрацює з іншими організаціями з метою розв'язання проблем, що лежать в основі конфліктів,

полегшення страждань та сприяння створенню умов, за яких мирні процеси стали б незворотними. За словами Генерального секретаря НАТО Яапа де Хооп Схеффера, «сьогодні Альянс цілком готовий до можливої



Унікальна спроможність
НАТО врегулювати
кризові ситуації набуває
дедалі більшого значення для
міжнародної безпеки



ескалації регіональних конфліктів та їх перетворення на глобальні загрози безпеці. У сучасному світі за умов глобалізації географічні відстані більше не є гарантією захисту від проблем».

Після терористичних нападів на Сполучені Штати 11 вересня 2001 року унікальна спроможність Альянсу врегулювати кризові ситуації, зокрема наявність передових у технічному плані Сил реагування НАТО (СРН), набуває дедалі більшого значення для міжнародної безпеки, оскільки країни, в яких державна влада зазнає краху, стають розсадниками нестабільності, тероризму та транскордонної злочинності.

За останнє десятиріччя значно підвищилася оборонна спроможність Альянсу, збагатився його практичний досвід управління складними миротворчими операціями. Це насамперед пояснюється активною участю організації у врегулюванні криз, спричинених війнами, що супроводжували процес розпаду колишньої Югославії. Дезінтеграція цієї країни фактично стала першим прикладом того, які виклики несе з собою XXI сторіччя. Саме тому уроки врегулювання криз на її теренах значною мірою визначили характер сучасних підходів до проведення операцій з підтримки миру. Досвід, набутий у Боснії та Герцеговині, Косові та колишній Югославській Республіці Македонія* має велике значення для врегулювання криз в інших регіонах і сьогодні знаходить практичне застосування в Афганістані.

Світова спільнота виявилася неготовою до війн, що спалахували в процесі розпаду Югославії, особливо – до війни у Боснії. Перші спроби міжнародного співтовариства реагувати на ці кризи виявили прогалини у міжнародній архітектурі безпеки, що сформувалася після холодної війни.

На початковому етапі ООН була провідною організацією, що намагалася діяти як посередник у процесі примирення воюючих сторін, підтримки миру в регіонах, де діяли угоди про припинення вогню, та надання гуманітарної допомоги цивільному населенню. З роками НАТО почала сприяти діяльності ООН шляхом проведення повітряних та морських операцій підтримки з метою контролю за дотриманням режиму економічних санкцій, ембарго зброї та заборони польотів у визначених зонах, а також розробляти для неї детальні військові плани на випадок непередбачених ситуацій, що можуть виникати у зонах безпеки чи в процесі реалізації мирного плану.

Вирішальний момент

Такі заходи допомогли запобігти поширенню конфлікту та зберегти життя людей, але виявилися недостатніми для того, щоб зупинити війну. Вирішальний момент у боснійській війні настав тоді, коли Альянс узяв на себе управління операцією і розпочав двотижневу повітряну кампанію проти сил боснійських сербів влітку 1995 року. Таким чином було прокладено шлях до підписання Дейтонської мирної угоди, що набула чинності 20 грудня

1995 року і поклала край війні у Боснії. Згідно з цим документом військова відповідальність за перебіг мирного процесу перейшла до 60-тисячного контингенту Сил втілення (ІФОР) під проводом НАТО.

Розгортання цих сил, до яких входили військові як країн НАТО, так і інших держав, стало першою реальною військовою операцією під проводом Альянсу, яка значною мірою визначила нову природу організації після холод-

ної війни. Лише за кілька років НАТО трансформувалася у ефективний інструмент військово-політичного врегулювання кризових ситуацій. Процес адаптації Альянсу до нової місії та набуття ним практичного досвіду безпосередньо проявився у тому, як розвивалась миротворча операція у Боснії та Герцеговині під проводом ІФОР, а пізніше – Сил стабілізації (СФОР) і у застосуванні набутого досвіду в організації роботи КФОР (Сил Косова), які було розгорнуто в червні 1999 року.

У перші дні роботи ІФОР союзники були серйозно занепокоєні небезпекою переростання операції у затяжну, «повзучу» місію, що трапляється, коли військові перебирають функції, які традиційно виконуються цивільними структурами. Однак невдовзі стало очевидним, що успішне проведення військової операції не забезпечує комплексного вирішення проблеми. Якщо загальний мирний процес не стане незворотним і не приведе до стабільності, це буде вважатися

Сучасна миротворчість

З часу закінчення холодної війни характер операцій з підтримки миру суттєво змінився. Порівняно з минулим цей вид діяльності став складнішим, більш комплексним та небезпечним. На сучасному етапі класичне завдання слугувати «нейтральним» буфером між ворогуючими сторонами трансформувалося в операції, спрямовані на управління процесом політичних, економічних та соціальних перетворень, що часто доводиться забезпечувати в надзвичайно складних умовах. Така зміна пояснюється, зокрема тим, що у сьогоdnішньому світі більшість операцій з підтримки миру є відповіддю на конфлікти, що виникають у межах тієї чи іншої країни, а не на міждержавному рівні.

Оперативне планування та розробка стратегій врегулювання конфліктів мають виконуватись з урахуванням стрімкої динаміки змін,

що відбуваються у миротворчій діяльності. У багатьох випадках відновлення ситуації у тому вигляді, в якому вона існувала до конфлікту, є неможливим і небажаним. Натомість сторони колишнього конфлікту потребують допомоги у побудові нового суспільства. Часто у країні, що перебуває в кризі, важко знайти передбачуваного та надійного партнера, який має реальний вплив і контролює підпорядковані йому сили. Ситуація ускладнюється присутністю військових ватажків, які готові спекулювати на всіляких міфах та підбурювати своїх прибічників до насильства, щоб захопити чи зберегти владу. До того ж політичні та фінансові інтереси переплітаються, що інколи розмиває межу між політикою та організованою злочинністю.

В основі багатьох сучасних конфліктів лежить сама природа даної держави. Тому міжнародна спільнота вважає своїм обов'язком сприяти реформуванню неієвих інституцій, у тому числі державних адміністрацій, правових систем і навіть місцевих засобів масової інформації. На додаток до військових аспектів багато інших видів діяльності стали невід'ємною складовою миротворчих операцій. Тільки продумане, добре сплановане та скоординоване поєднання заходів цивільного та військового характеру може створити умови для стабільності й непорушного миру. ■



Яап де Хооп Схеффер:
«Нам необхідно мати такі
збройні сили, які здатні
швидко реагувати, можуть
бути розгорнуті на далекі
відстані, а потім утримуватися
у польових умовах протягом
тривалого часу»



поразкою як цивільних структур, так і самої НАТО. Усвідомлення цього сприяло зміцненню контактів між миротворчими силами та їхніми цивільними партнерами, зокрема шляхом розробки доктрини цивільно-військового співробітництва. Розгортання КФОР відбувалося з урахуванням попереднього досвіду, що дозволило від самого початку забезпечити їх мандатом, який передбачав широке коло повноважень, та швидко налагодити ефективні робочі відносини між КФОР та Місією тимчасової адміністрації ООН у Косові (МООНК).

НАТО розгорнула свої сили у Косові після 78-денної повітряної кампанії, метою якої було відвернути гуманітарну катастрофу. Рішення про втручання – можливо, найбільш суперечливе за всю історію Альянсу – було прийнято після того, як конфлікт із застосуванням сили у Косові продовжувався понад рік, а міжнародна спільнота не змогла зарадити ситуації дипломатичними засобами. Це рішення було результатом рішучого наміру членів Альянсу запобігти етнічним чисткам на кшталт тих, що раніше відбувалися у Боснії та Герцеговині й Хорватії.

З огляду на історичну спадщину Косова, яку керівник МООНК Бернар Кушнер охарактеризував як «сорок років комуністичного режиму, десять років апартеїду та рік етнічних чистень», забезпечення миру у цьому регіоні є надзвичайно складним завданням. Військова перемога була лише першим кроком на довгому шляху розбудови здорового багатоетнічного суспільства, якому б не загрожувало повторення конфлікту. Таким чином, окрім допомоги у збереженні безпеки регіону, сили під проводом НАТО у Боснії та Герцеговині й Косові почали брати активну участь у сприянні процесу повернення біженців та переміщених осіб до своїх домів, у розшуку та арешті військових злочинців, а також у реформуванні внутрішніх військових структур, щоб унеможливити повторення насильства. Виконання усіх цих завдань потребує тривалих та цілеспрямованих зусиль.

Розробка нових підходів

НАТО втрутилася у конфлікт після майже трьох з половиною років кровопролиття в Боснії та Герцеговині та майже року битв у Косові з метою його припинення. Втім, навесні 2001 року на прохання офіцій-



ного Скоп'є до вирішення проблеми колишньої Югославської Республіки Македонія* (див. відповідну вставку) Альянс долучився заздалегідь, щоб не допустити переростання конфлікту у широкомасштабну громадянську війну. Разом з іншими міжнародними організаціями Альянс доклав великих зусиль, аби відвернути розгортання конфлікту та розпочати процес відбудови й примирення.

Три перші миротворчі операції НАТО були проведені в Європі, але потреба у забезпеченні довгострокового миру має глобальний характер. Цей факт було визнано міністрами закордонних справ країн НАТО у травні 2002 року під час зустрічі у Рейк'явіку, Ісландія, де було вирішено: «Для виконання повного комплексу своїх завдань НАТО повинна мати спроможність формувати збройні сили, які могли б оперативного розгорнутися там, де виникає потреба, виконувати тривалі

операції у віддалених регіонах і ефективно досягати поставлених цілей». Це рішення фактично проклало шлях до першого розгортання сил НАТО за межами євроатлантичного регіону – в Афганістані. Згодом Альянс долучився до операцій в Іраку та Дарфурі, Судан.

Починаючи з серпня 2003 року, НАТО здійснює керівництво Міжнародними силами сприяння безпеці (МССБ), що діють за мандатом Організації Об'єднаних Націй і мають на меті допомагати перехідному уряду Афганістану та Місії ООН у гарантуванні безпеки в Кабулі та довкола нього. МССБ також надають допомогу Афганістану у розбудові ефективних структур національної безпеки; визначенні потреб, пов'язаних з відбудовою країни; підготовці персоналу майбутніх сил національної безпеки.

У жовтні 2003 року відповідно до нової резолюції Ради Безпеки ООН було забезпечено основу для подальшого розширення місії МССБ за межі Кабула, щоб сприяти поширенню повноважень афганського уряду на усю територію країни та гарантуванню стабільного й безпечного середовища для проведення вільних і чесних виборів, забезпечення верховенства права та відбудови країни. Відтоді НАТО поступово збільшує свою присутність шляхом створення Груп з відбудови провінції – міжнародних команд у складі цивільних та військових фахівців.

В Іраку НАТО здійснює підготовку особового складу сил безпеки та сприяє розбудові національних структур безпеки з тим, щоб Ірак ►

Операція «Есеншіел харвест»

У 2001 році, завдячуючи вчасному і добре продуманому втручання, НАТО допомогла відвернути загрозу громадянської війни в колишній Югославській Республіці Македонія*. На прохання офіційного Скоп'є тодішній Генеральний секретар НАТО лорд Робертсон направив делегацію фахівців з врегулювання кризових ситуацій для проведення переговорів про припинення вогню з так званою Національною визвольною армією (НВА) – збройним угрупованням повстанців албанського походження, що захопили контроль над значними територіями на сході та півночі країни. На той час саме існування колишньої Югославської Республіки Македонія* було поставлено під загрозу. Пам'ятаючи про уроки операцій КФОР та СФОР, Альянс здійснював тісну взаємодію з Європейським Союзом та Організацією з безпеки та співробітництва в Європі як на політичному, так і на оперативному рівні. Ці три організації представляли єдину міжнародну позицію стосовно обох сторін конфлікту.

Делегації НАТО вдалося переконати лідерів НВА у необхідності припинення вогню заради підтримки процесу політичних переговорів, який 13 серпня ознаменувався підписанням Охридської угоди. Невдовзі по тому НАТО розгорнула 4-тисячний контингент для виконання операції «Есеншіел харвест» з метою здійснення нагляду за процесом роззброєння НВА. Впродовж наступних тридцяти днів у кількох спеціально



призначених пунктах було зібрано близько чотирьох тисяч одиниць вогнепальної зброї. На початок жовтня завдання було виконано і НВА припинила своє існування як організована військова структура. Після завершення операції «Есеншіел харвест» і на прохання офіційного Скоп'є НАТО залишила в країні військове формування, що складалося з кількох сотень військових, для забезпечення захисту цивільних спостерігачів, які контролювали процес повернення сил державної безпеки до регіонів колишньої кризи. У квітні 2003 року Альянс передав відповідальність за проведення цієї операції Європейському Союзу. ■



став здатним гарантувати власну безпеку, маючи ефективні збройні сили. Альянс сприяє створенню Іракського центру навчання, освіти та доктрин поблизу Багдада, який насамперед забезпечуватиме підготовку вищого офіцерського складу, а також координацію надходження військової техніки, що передається Іраку на безоплатній основі.

НАТО також надає підтримку Польщі з таких питань, як збір розвідувальних даних, організація матеріально-технічного забезпечення, координація руху військ, порядок комплектації особового складу та захист комунікаційних мереж. Завдяки цьому у вересні 2003 року Польща взяла на себе командування сектором Багатонаціональної

дивізії Центр – Південь, до якої входять контингенти як з країн Альянсу, так і з держав-партнерів.

Разом з Європейським Союзом НАТО надає допомогу Африканському Союзу (АС) стосовно розширення його миротворчої місії у Дарфурі. Альянс забезпечує повітряне перевезення миротворців АС в цей район, здійснюючи також їхнє навчання з процедур функціонування багатонаціонального військового штабу та управління розвідкою.

Для підвищення ефективності контингентів НАТО, що розгортаються на віддалених теренах, оборонні структури країн Альянсу повинні забезпечити належний рівень капіталовкладень у військові ресурси «проекції сили». Як сказав Генеральний секретар НАТО Яап де Хооп Схеффер, «нам необхідно мати такі збройні сили, які здатні швидко реагувати, можуть бути розгорнуті на далекі відстані, а потім утримуватися у польових умовах протягом тривалого часу. І нам необхідно розбудувати як збройні сили, здатні брати участь у бойових діях високої інтенсивності, так і війська, що зможуть

залучатися до відновлювальних робіт після припинення конфліктів».

Усвідомлюючи важливість цього завдання, Альянс ухвалив низку заходів, спрямованих на забезпечення НАТО ресурсами обороноздатності, необхідними для виконання усього комплексу сучасних військових місій. Було прийнято нову ініціативу – Празьке зобов'язання у галузі обороноспроможності – згідно з якою Альянс зобов'язався досягти конкретного прогресу у таких важливих галузях, як стратегічні повітряні та морські вантажні перевезення та дозаправлення літаків у повітрі. Йдеться також про рішення створити Сили реагування НАТО (див. вставку на звороті), що дозволить Альянсу оперативно транспортувати та розгорнути потужні військові формування з метою негайного реагування на кризи. Буде також удосконалено військово-командну структуру з метою підвищення її ефективності та забезпечення відповідності оборонним потребам, що можуть виникати внаслідок непередбачених ситуацій у XXI столітті. ■

Співпраця ЄС – НАТО

Ефективні робочі відносини між Європейським Союзом та НАТО мають вирішальне значення для успішного врегулювання кризових ситуацій. Офіційні відносини між двома організаціями були закріплені у січні 2001 року, але прорив у їхньому розвитку стався 16 грудня 2002 року, коли було ухвалено *Декларацію ЄС–НАТО про Європейську політику безпеки та оборони (ЄПБО)*. З того часу ЄС та НАТО провели переговори та прийняли пакет документів, відомий у фахових колах під назвою «Берлін-плюс». На основі цих документів 1 квітня 2003 року Європейський Союз перебрав від НАТО відповідальність за проведення миротворчої операції в колишній Югославській Республіці Македонія*.

У терміні «Берлін-плюс» міститься посилання на зустріч міністрів закордонних справ країн Альянсу в Берліні, яка відбулася у 1996 році і на якій було погоджено можливість надання ресурсів НАТО у розпорядження ЄС у разі, якщо НАТО як організація не задіяна з військової точки зору. Рішення «Берлін-плюс» мають на меті запобігти зайвому дублюванню ресурсів і стосуються чотирьох загальних питань: гарантований доступ ЄС до ресурсів оперативного планування НАТО; можливість надання Європейському Союзу військових формувань НАТО та спільних ресурсів; можливість використання структур європейського



командування НАТО для проведення операцій під проводом ЄС, у тому числі шляхом надання заступнику Верховного головнокомандувача ОЗС НАТО в Європі повноважень командувача операціями під проводом ЄС; адаптація системи оборонного планування НАТО з урахуванням можливого виділення сил Альянсу для виконання операцій Європейського Союзу.

Механізми «Берлін-плюс» було вперше застосовано на практиці під час операції «Конкордія» на території колишньої Югославської Республіки Македонія* – першої в історії військової місії Європейського Союзу, що тривала з квітня до грудня 2003 року. Нині вони застосовуються у рамках операції «Алтея» на території Боснії та Герцеговини, де у грудні 2004 року Європейський Союз

перебрав від НАТО відповідальність за гарантування щоденної безпеки. Заступник ВГК ОЗС НАТО у Європі є командувачем операцією, а офіцери зв'язку від ЄС працюють пліч-о-пліч зі своїми колегами з Альянсу як на стратегічному рівні – у відділі ЄС при штабі Верховного головнокомандувача ОЗС НАТО в Європі (Монс, Бельгія), так і на регіональному рівні – при штабі Об'єднаних збройних сил НАТО у Неаполі, Італія. Безпосередньо у районі проведення операції командувач військами та його персонал тісно співпрацюють з військовим штабом НАТО, який досі залишається в країні і відповідає за питання оборонної реформи, а також за заходи у галузі боротьби з тероризмом, затримання підозрюваних у скоєнні воєнних злочинів та збір розвідувальної інформації. ■



Сили реагування НАТО є засобом, завдяки якому Альянс здатний оперативно реагувати на кризи, де і коли вони б не виникали



Сили реагування НАТО (СРН) – це найпотужніший засіб врегулювання криз, завдяки якому НАТО здатна оперативно реагувати на кризи, де і коли вони б не виникали. Це передові в технічному плані багатонаціональні сили підвищеної готовності, що знаходяться у постійному розпорядженні Альянсу і складаються з сухопутних, військово-повітряних та військово-морських підрозділів, а також мають у своєму складі війська спеціального призначення. СРН налічують понад 20 000 особового складу і після

Сили реагування НАТО

досягнення цілковитої боєздатності будуть здатні розгортатися протягом п'яти діб після отримання наказу та утримуватися в умовах проведення операцій протягом 30 днів або більше за умови поповнення запасів.

Концепцію СРН було висунуто під час Празького саміту НАТО 2002 року. СРН мають кілька завдань. Вони можуть діяти як самостійне військове формування при виконанні завдань колективної оборони та операцій з реагування на кризи, таких як евакуація, ліквідація наслідків катастроф, гуманітарні операції та боротьба з тероризмом. Вони можуть також виконувати роль передових сил, які покликані полегшувати прибуття основних більш чисельних сил. Вони можуть також використовуватися для демонстрації рішучості та солідарності Альянсу з метою відвернення криз та на підтримку дипломатичних ініціатив. СРН є унікальними завдяки своїй гнучкості,

що дає змогу пристосовувати їх до вимог кожної конкретної операції.

Очікується, що СРН досягнуть цілковитої боєздатності у 2006 році. На той момент вони складатимуться з сухопутного компоненту чисельністю на рівні бригади, здатного здійснювати операції із силового захвату територій, військово-морського підрозділу спеціального призначення у складі однієї бойової групи на авіаносці, десантної групи спеціального призначення та надводної групи, а також військово-повітряного компоненту, здатного здійснювати 200 вильотів щодня. Сили спеціального призначення становлять додатковий компонент, який може бути залучений у разі потреби. За словами Генерального секретаря НАТО Яапа де Хооп Схеффера: «Наше першорядне завдання тепер полягає не в тому, щоб створити Сили реагування НАТО, а в тому, щоб виробити правила стосовно того, де і коли їх застосовувати». ■

* Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

Серія «Брифінги НАТО» висвітлює актуальні питання діяльності Альянсу. Публікації здійснюються під егідою Генерального секретаря НАТО і не обов'язково відображають офіційну позицію чи політику урядів країн-членів або Альянсу в цілому.

NATO Public Diplomacy Division, 1110 Brussels, Belgium - website: www.nato.int - email: natodoc@hq.nato.int
Division Diplomatie publique de l'OTAN, 1110 Bruxelles, Belgique - site web : www.otan.nato.int, courriel : otandoc@hq.nato.int